

Petr Ocelík

Úvod do mezinárodních vztahů MVZ101

MOC V MEZINÁRODNÍCH VZTAZÍCH

POJEM MOCI V MEZINÁRODNÍCH VZTAZÍCH

- Pojem moci je zásadní pro všechny společenské disciplíny.
- Jeden z nejdůležitějších pojmů v oblasti mezinárodní politiky a bezpečnosti.
- Jeden z nejdůležitějších konceptů v teoriích mezinárodních vztahů.
- Současně pojem/koncept, kterému jsou přisuzovány různé významy, nebo je zaměňován s jinými pojmy (typicky síla). Tj. značná náchylnost k pojmové konfúzi, popřípadě vágnosti definice.
- To je do značné míry způsobeno omezenou zaměnitelností (zdrojů) moci (vs. situace v ekonomii).
- Přestože pojem/koncept moci je centrální pro všechna paradigmatata mezinárodních vztahů, největší pozornost mu věnuje realistický přístup.

INTELEKTUÁLNÍ HISTORIE POJMU “MOC”

- **Thukydides:** definuje moc *především* jako vojenskou sílu (podporovanou ekonomickou kapacitou) a z toho vyplývající vztah nadřazenosti. *Silní dělají to, co mohou, a slabí trpí to, co musí.*
- **N. Machiavelli:** definuje moc jako kombinaci vojenské síly a schopnosti/obratnosti ji udržet (otázka legitimacy) a uplatnit.
- **T. Hobbes:** moc je definována jako vojenská síla a bohatství národa. Moc státu je ustavena na základě společenské smlouvy mezi státem (coby suverénem) a ovládaným lidem.
- **M. Weber:** schopnost prosadit vlastní vůli i proti vůli ostatních. Rozlišuje mezi:
 - Mocí ve formě síly/násilí: prosazení bez ohledu na vůli podřízených.
 - Mocí ve formě autority (panství): prosazována vůle je podřízenými přijímána jako “normální” (legitimní kontrola).

INTELEKTUÁLNÍ HISTORIE POJMU “MOC”

- **Edward H. Carr** definoval tři složky moci: vojenskou, ekonomickou a “moc nad názorem“ (*power over opinion*).
- Nejdůležitější je moc vojenská: válka coby *ultima ratio* mezinárodní politiky.
- **Hans Morgenthau**: moc je *kontrolou nad myslí a jednáním druhých*. Moc odlišuje od násilí, síly i vlivu.
- Ačkoli přiznává důležitost i nemateriálním zdrojům moci, nejdůležitější zůstává vojenská moc.
- Oproti předchůdcům chápe moc jako cíl “sám o sobě“.
- **Kenneth Waltz**: nejdůležitější složkou moci je vojenská kapacita (*capability*) státu; ta je klíčová pro udržení i rozvoj ostatních složek.
- De facto ústup od vícesložkového pojetí moci; v tomto smyslu návrat k Thukydidovi.

ZDROJE MOCI/POTENCIÁLNÍ/ABSOLUTNÍ MOC

- Vzhledem k omezené zaměnitelnosti moci je užitečné rozlišit jednotlivé zdroje jednotlivých složek moci (typicky ekonomický výkon/HDP; vojenské síly/výdaje na armádu; populace; technologie; kulturní atraktivita, efektivita vládnutí atd.).
- V reálném světě rovněž často dochází k disproporcím mezi mocenským potenciálem (zdroji moci) a realizovanou/uplatněnou mocí.
 - **Paradox nerealizované moci** (Vietnamský syndrom; *body-bag effect*).
 - **Pravidlo anticipovaných reakcí.**
 - Proměna důležitosti zdrojů moci (technologický vývoj; systémové změny).
 - **Jeffrey Hart (1976) problémy s realizací mocenského potenciálu:**
 - Stát disponující zdroji moci je nemusí být schopen (*able*) a ochoten (*willing*) využít.
 - Není a priori zřejmé, co všechno může být zdrojem moci.
 - Některé zdroje moci je obtížné kvantifikovat (neřkuli srovnávat).
 - Přílišná koncentrace na státní aktéry.
 - Uvažujeme-li v pojmech zdrojů moci, není zřejmé, jak se vypořádat se vztahy vzájemné závislosti a problémy kolektivního jednání.

MATERIÁLNÍ VS. NEMATERIÁLNÍ ZDROJE MOCI

- Existence řady katalogů složek moci a indexů měřících mocenský potenciál států. Z drtivé většiny se jedná o **materiální složky moci**.
- Např. index vyvinutý **David J. Singerem** (Composite Index of National Capability/CINC) užívaný v rámci projektu Correlates of War:
 - Celková populace země
 - Městská populace země
 - Produkce železa a oceli
 - Spotřeba primárních zdrojů energie
 - Výdaje na obranu
 - Početnost vojenských složek
- **Pozor!** Obdobně jsou významné také **nemateriální složky moci**, ať už jde o jejich zdroje, nebo realizaci.
- **Nemateriální zdroje moci:** specifická politická kultura, společenské instituce, prestiž, tvorba a difuze norem chování, kvalita diplomacie atd.
- Znatelně obtížnější měření/kvantifikace než v případě materiálních složek.

CINC V ROCE 2007

Number	Country	CINC
1	 China	.198578
2	 United States	.142149
3	 India	.073444
4	 Japan	.042675
5	 Russia	.039274
6	 Brazil	.024597
7	 Germany	.024082
8	 South Korea	.023878
9	 United Kingdom	.021158
10	 France	.018924
11	 Italy	.017420
12	 Turkey	.014317
13	 Pakistan	.013772
14	 Indonesia	.013708
15	 Iran	.013450
16	 North Korea	.012925
17	 Mexico	.012269
18	 Ukraine	.011835
19	 Spain	.011389
20	 Saudi Arabia	.010883

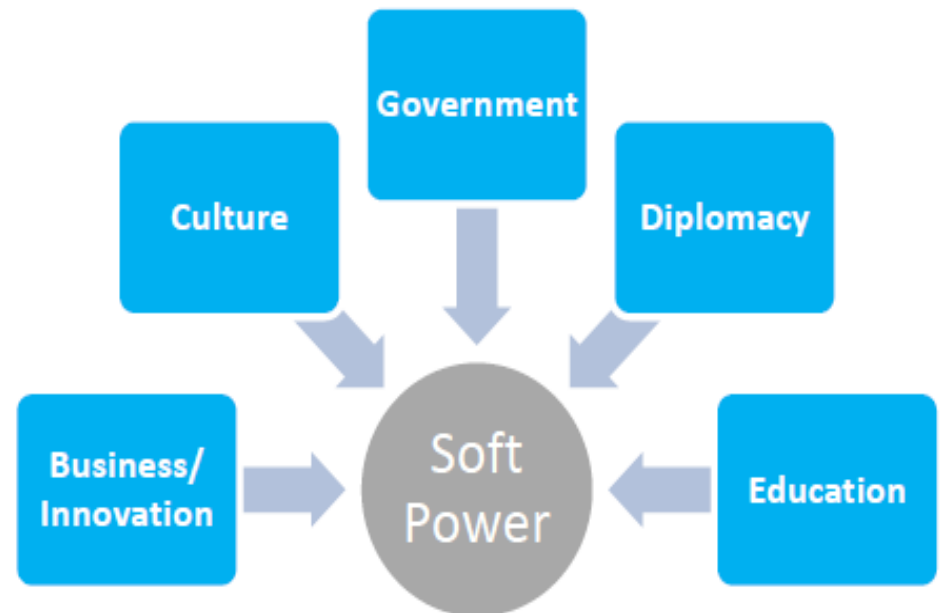
TVRDÁ VS. MĚKKÁ MOC (Nye 1990)

- Joseph Nye rozlišuje mezi tzv. tvrdou a měkkou mocí. Zatímco první sleduje **logiku konfliktu/donucení**, druhá sleduje **logiku kooptace/přesvědčení**.
- **Tvrdá moc** (*hard power*): odpovídá tradičnímu (neo)realistickému pojetí; obsahuje tedy **vojenskou a ekonomickou složku**. Tradičními nástroji jsou ozbrojený konflikt/válka, strategie zastrašování, formování vojenských aliancí nebo koercivní diplomacie (neufemisticky: vydírání), dále potom ekonomické sankce/embarga, protekcionistická opatření („měnové/obchodní války“), pipeline policy atd.
- **Měkká moc** (*soft power*): daný aktér (stát) spoléhá na atraktivnost vlastních **hodnot, institucí**, rozvinutou **komunikační a diplomatickou infrastrukturu**, schopnost (spolu)utvářet **mezinárodní normy a standardy chování** apod.

MĚŘENÍ MĚKKÉ MOCI

- Objevují se také první pokusy o kvantifikaci SP .
- Zde např. složení tzv. Soft power indexu (McClory 2010):
 - kultura
 - diplomacie
 - vláda
 - vzdělanost
 - inovace

Figure 1: Component parts of soft power

SOFT POWER INDEX 2008

Rank	Country	Score
1	France	1.64
1	UK	1.64
3	USA	1.57
4	Germany	1.44
5	Switzerland	1.39
6	Sweden	1.33
7	Denmark	1.21
8	Australia	1.16
9	Finland	1.13
10	Netherlands	1.08
11	Spain	1.05
12	Canada	1.04
13	Singapore	1.01

Rank	Country	Score
14	Norway	0.99
15	Japan	0.97
16	Italy	0.81
17	China	0.80
18	Israel	0.78
19	Korea	0.73
20	South Africa	0.69
20	Brazil	0.69
22	Mexico	0.61
23	India	0.60
24	UAE	0.56
25	Turkey	0.50
26	Russia	0.45

STRUKTURÁLNÍ VS. RELAČNÍ/RELATIVNÍ MOC

- **Strukturální moc:** je “meta-mocí“, schopností utvářet mocenské struktury mezinárodního systému a rozhodovat tak o pravidlech/omezeních, v jejichž rámci k sobě jednotlivý aktéři přistupují.
- Strukturální moc je spojena s existencí **hegemonu**, který musí disponovat zdroji nutnými pro její výkon (také zdroje nemateriální) a současně mít vůli se hegemonem státem.
- **Relační moc:** je naproti tomu mocí uplatňovanou vůči konkrétnímu protějšku. Jde o moc jako o *kontrolu nad aktérem* (nikoli nad zdroji jako v případě moci potenciální).

RELATIVNÍ MOC: VNITŘNÍ VS. VNĚJŠÍ

- **Vnitřní moc** (*pouvoir*): schopnost státu (nebo jiné entity) kontrolovat vliv vnějších faktorů na formování a realizování jeho preferencí.
- **Vnější moc** (*puissance*): schopnost kontrolovat jednání druhých (klasická relační moc).
- V mezinárodních vztazích vlivná definice **Ronalda Dahla**: *schopnost A přimět B k tomu, co by jinak neučinilo (nebo naopak)*.
- **Jeffrey Hart** upozorňuje ještě na třetí pojetí moci, když moc definuje jako *kontrolu nad událostmi či výsledky*. Zaměřením se na události odpadá problém definice zdrojů moci a realizace moci.

MOC JAKO ASYMETRICKÁ ZÁVISLOST

- **Vzájemná závislost (interdependence):** udává moc jednoho aktéra nad druhým prostřednictvím výše nákladů, které musí protějšek vynaložit dojde-li k přerušení interdependentní vazby.
- V porovnání s předchozími jednosměrnými pojetími relační moci se jedná o vazbu **reciproční**.
- Interdependence je dále definována dvěma dimenzemi:
 - **Citlivost (*sensitivity*):** rychlost a výše nákladů změn způsobených mimo kontrolu postiženého aktéra/státu v daném politickém rámci.
 - **Zranitelnost (*vulnerability*):** míra ne/schopnosti snížit vnějškově uvalené náklady po přijetí adaptačních opatření/politik. Vyjadřuje **relativní ne/dostupnost alternativ**.
- Z hlediska distribuce moci je důležitá právě míra zranitelnosti aktérů v interdependentní vazbě.

DIMENZE MOCI

- Pro preciznější práci s relační mocí se zpravidla rozlišuje těchto jejích pět dimenzí:
- 1. **Rozsah** (*scope*): udává oblast, kde lze efektivně využít daný zdroj moci; např. vojenské zdroje v “mocenské politice” apod.
- 2. **Doména** (*domain*): udává “dosah” moci; tedy schopnost uplatňovat moc např. v párovém vztahu, nebo na regionální úrovni. (**koeficient vzdálenosti** = $P1 * P2 / D * D$).
- 3. **Váha** (*weight*): vyjadřuje/kvantifikuje poměr moci v daném bilaterálním vztahu, popřípadě oblasti.
- 4. **Prostředky** (*means*): aktivity uplatňované za účelem dosažení daného cíle; slouží k mobilizaci a uplatnění zdrojů moci.
- 5. **Náklady** (*costs*): definovány analýzou zisků a nákladů spojených s ne/uplatněním moci a alternativních nákladů spojených s jejím ne/uplatněním.

MOC: SHRNU TÍ

- Moc zůstává i nadále polyvalentním pojmem/konceptem (v závislosti na zvoleném teoretickém vysvětlení a dalších faktorech).
- Terminologická konfúze přetrvává.
- Minimálně je nutné rozlišovat mezi pojmy moci, síly a vlivu; stejně jako vztahy mezi nimi.
- Při analýze uplatňování moci je třeba rozlišovat její jednotlivé dimenze.

ROVNOVÁHA MOCI

- Obdobně jako pojem “moci“, nabývá také pojem “rovnováhy moci“ mnoha různých významů.
- Čtyři základní významy/interpretace:
 1. Daná distribuce moci v systému.
 2. Obecná tendence určující chování států.
 3. Proces vyvažování.
 4. Vodítka praktické politiky.
- **Rovnováha moci** tak může být chápána/definována jako **stav** mezinárodního systému, způsob **praktické politiky** nebo jako **klíčová vlastnost systému**, tj. určitý způsob fungování interakcí v daném prostředí, přičemž hlavní charakteristickou rovnováhy moci ve všech těchto podobách je princip **vyvažování moci**, a to bez ohledu na to, zda je dosaženo skutečné rovnováhy či zda je tato rovnováha deklarováným cílem.
- Alternativním konceptem/praktikou je **kolektivní bezpečnost**.

BEZPEČNOST V MVZ (Baldwin 1997; Mesjaz 2004)

- Tradiční pojetí bezpečnosti: minimalizace pravděpodobnosti vzniku ozbrojeného konfliktu; popř. minimalizace pravděpodobnosti ohrožení přežití státu.
 - **Hans Morgenthau:** *Národní bezpečnost musí být definována jako integrita národního území a jeho institucí; přežití politické jednotky a její identity.*
 - **Arnold Wolfers:** *bezpečnost, v objektivním smyslu, je mírou absence hrozby přijatým hodnotám, v subjektivním smyslu, je absencí strachu, že tyto hodnoty budou napadeny.*
 - Bezpečnost jako **veřejný statek** (A. Smith, Ch. Kindleberger).
 - Bezpečnost jako **univerzální hodnota** (lidská bezpečnost).
 - Bezpečnost jako **sociální konstrukt** (Kodaňská škola).
- Co všechno může/má být bezpečné?
 - Diskuse tradicionalisté vs. rozšiřovatelé/prohlubovatelé.

DIMENZE BEZPEČNOSTI (Baldwin 1997)

Východiskem je Wolfersova definice bezpečnosti jako *absence hrozeb přijatým hodnotám*. Baldwin reformuluje na: *nízkou pravděpodobnost zničení přijatých hodnot*. Rozeznává přitom 7 dimenzí konceptu bezpečnosti:

1. ***Bezpečnost pro koho?*** Určení referenčního objektu závisí na výzkumné otázce.
2. ***Bezpečnost kterých hodnot?*** Např. fyzická bezpečnost, autonomie, blahobyt apod.
3. ***Kolik bezpečnosti?*** Jaký stupeň bezpečnosti je požadován (jakou má bezpečnost prioritu v porovnání s ostatními hodnotami).
4. ***Bezpečnost od jakých hrozeb?*** Např. mezinárodní konflikt, ekonomická recese.
5. ***Jakými prostředky?*** Vojenské, ekonomické, diplomatické atd.
6. ***Při jakých nákladech?*** Cena bezpečnosti (chápané v termínech mezní užitečnosti) je vyjádřena alternativními náklady.
7. ***V jakém čase?*** Krátkodobá vs. dlouhodobá opatření.

DĚKUJI ZA POZORNOST